

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Dividitur, & exponitur certitudo moralis; & qualis ea sit apud Cajetanum, & Sylvestrum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

confirmandum præfixi, atque de his ignorantia differtis egimus latius supra loco nuper memorato, ubi & adhibuimus, firmavimusque distinctiones earum necessarias sublati quorundam ea in re confusionibus, & æquivocationibus, & emandatis nonnullis loquutionibus non satis cautis, atque hoc maxime tempore haud mediocriter nociuis, de quæ ipsa realiquid adhuc superaddendum. Solum igitur contentio, quod ex propositis notissimis, certissimisque exemplis irresistibiliter colligitur, non esse de conceptu prudentiæ humanæ totalem cognitionis ullius directæ, de honestate agibilium, ac eligibilium, certitudinem, seu physicam, seu metaphysicam, aut etiam moralem sumptam pro ea, cui nunquam, aut vix unquam subest falsitas, & propter miraculum sit, quandoque subest. Quia in exemplis propositis manifestissime apparent electiones formaliter bonæ, & laudabiles, necnon meritoria: apud Deum, atque adeo prudenter exercita: quæ nihilominus feruntur ad objectum reipsa inhonestum, atque adeo nulla dirigitur cognitione penitus certa, & falsitatis prolixus experte, cum falsitati repugnet totalis certitudo præterquam pure affectiva, & propria hominis pertinacis, hæresibusque communis, quæ proinde improprie dicitur certitudo, utpotè voluntaria, & non intellectus. Quia verò ex eisdem exemplis constat, quæ clarè easdem electiones formaliter bonas, & materialiter peccaminosas frequenter accidere, ac proinde frequenter falli prudentiam nostram quoad cognitionem directam honestatis objectivæ, & laudabilis eligibilitatis; concluditur cum eadem claritate, nequidem certitudinem moralem quoad eandem cognitionem esse de conceptu prudentiæ nostræ, sumpta certitudine morali pro ea, quæ nunquam, aut vix unquam cum falsitate coniungitur.

Dividitur, & exponitur certitudo moralis, & qualis ea sit apud Caietan. & Sylvestrum.

ART. CCVI. **O**portuit me loqui de certitudine restrictiva, quia certitudo moralis non ab omnibus eodem sensu usurpatur, nec ab eisdem ubique, sed aliter, atque aliter apud alios, & alios, necnon apud nonnullos eisdem in alia, atque alia materia. Primum enim certitudo moralis sumitur pro ea, quæ communi, ac præsertim prudentum iudicio pertinet, aut ferè æstimatur infallibilis, atque certitudo Physica, aut Mathematica, aut Metaphysica. Hoc modo dicitur vulgò moraliter certum apud eos, qui non videntur, existeret urbes, Constantinopolim in Thracia, in Gallia Parisios, Londinum in Anglia, in Hispania Matritum, fuisse olim bellum Romanos inter, & Carthaginienses duriturnum. Similiter apud Theologos dicitur moraliter certum, hominem diutius manentem in statu peccati mortalis casurum esse in novum peccatum mortale; neminem cum auxiliis ordinariis gratiæ vitasse, aut vitaturum esse per annum ex. gr. omnia peccata venialia collectivè, aut sine illis omnia similiter lethalia ad longum tempus; atque hoc sensu Bresserus, lib. 3. de conscientia, cap. 6. num. 75. alique dicunt moraliter certam sententiam, quam nos tuemur de usulicito opinionis cuiusvis prædictæ, verè probabilis. Eadem significatione pro

realia usus & ego sum, art. 134. utorque alias ordinariè Secundò, certitudo moralis dicitur, quæ licet tanta non sit, ut non frequenter reperiat conjuncta cum falsitate, tanta tamen est, quanta congruit moribus humanis, seu modò agendi humano. Priorem certitudinem moralem, conclusimus, non esse de conceptu prudentiæ quoad actus suos directos, seu non reflexivos, quæ reflexivi non sunt, & nemo, quod sciam, eatenus contradicit; dico ex iis, qui aliquid hac de re intelligunt, & verba proferunt ex intelligentia rerum verbis significatarum, atque juxta eandem. Posterior certitudo moralis frequenti, aut non admodum rarè obnoxia falsitati, juxta exempla nuper proposita, apud Mercorum, Marinarium, Gonet, & paucos alios, est convertibilis cum majori probabilitate, & attribuitur soli opinioni probabiliori, quam sit opposita; atque eadem ab eisdem asseritur sub hoc sensu esse, ut minimum, necessaria ad prudentem, & laudabilem operationem. At apud Cajetanum, Sylvestrum, & quamplures alios eadem certitudo moralis est convertibilis cum qualibet vera probabilitate, & attribuitur cuivis opinioni verè probabili, juxta expositionem verè probabilitatis superius à nobis exhibitam, eademque ab eisdem asseritur sub hoc sensu sufficiens ad prudentem, & laudabilem operationem. Alii plerique auctores, ut Suarez, Sanchez, Vasq. Layman, neque affirmando, neque negando utuntur communiter hac voce certitudinis moralis, sed sub vocibus majoris, & minoris probabilitatis, quibus & ego solis usus sum in mea quæstione, utorque modo, consentiunt reipsa Cajetano, & Sylvestro quoad sententiam ipsi à me attributam.

ART. CCVII. Expedit autem ostendere eam attributionem factam à me esse, non solum ex sincero, ac firmo animi sensu, verum etiam cum magno, & urgenti fundamento deprompto ex utriusque præclari auctoris summis, semper, & ubique jure optimo celebratissimis. Cajetanus verò. *Opinio, & Opinonis usus*, non dividit opinionem, ut jam vulgò fit, in magis, & minus probabilem, nec meminit istarum vocum, sed immediatè contraponit opinioni illicitæ certitudinem moralem, absque distinctione itidem majoris, & minoris certitudinis moralis. Unde argutivè tantum induci potest in alterutram partem hodiernæ controversiæ. Opinionem autem triplici ex capite dicit illicitam: Primò, quia voluntaria est, nempe concepta voluntate trahente intellectum ad unam partem absque sufficienti ratione pro illa. Secundò, quia exorbitat à sua regulà, nempe à sacra Scriptura, exposita ab Ecclesia Catholica, propterea quæ suspecta est communi Ecclesiæ, seu Apostolicæ Sedi. Tertiò, ex nimio cuiusque affectu erga suam opinionem, dum probabilia accipiuntur, ut demonstrata ex nimio affectu ad nostra, & cum minore, quam opus foret, examine, resolutione, & iudicio. Ex hac divisione, quandoquidem ponitur tanquam adæquata, videtur rectè argui omnem opinionem, quæ nulli ex his tribus vitiis subest, esse licitam apud Cajetanum. Nulla autem opinio verè probabilis subest, ex suo conceptu, ulli tali vitio, ut liquiddò apparet ex sapè inculcata à nobis verè probabilitatis expositione. Incipit deinde agere de usu opinionis, his verbis: *Opinione uti, ut regula operum interiorum, & exteriorum, est quandoque licitum, & quandoque illicitum;* & protinus determinat ipsum quandoque cum distinctione inter credenda, & agenda. Quoad credenda dicit illicitum esse uti opinionem, nisi ea submittatur regulæ superiori sanctæ

matri

matris Ecclesie, & Apostolicæ Sedis. In quo virtualiter continetur licitum esse uti opinione quoad credenda, submitiendo opinionem eidem regulæ. Quoad agenda ponit hanc conclusionem. In operandis vero, nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuscunque assumere, ut regulam operis. Probat autem conclusionem istam eodem prout quoad substantiam fundamento, quo nos probavimus supra art. 189. ex communi, quemcumque non eligentem, ac agentem, quod tutius est, in dubio de peccato, peccare eo ipso genere peccati, de quo est dubium, idemque extendimus, art. 191. sub finem, ad suspensionem, & opinionem quamlibet levem, seu non probabilem, adjuncta ulteriori adhuc huius rei expositione, & confirmatione, art. 197. sub initium. Cum ergo ratio dicendi, sit quoque ratio intelligendi dictum, intelligendum utique est apud Cajetanum sub nomine opinionis illud ipsum, quod significatum à nobis fuit, nomine tum dubii tum opinionis levis, minimeque probabilis, & plus habentis de dubitatione propriè, ac strictè tali, quam de certitudine simpliciter, seu de certitudine strictè tali. Idem colligitur ex priori illa alia conclusione, quod quandoque licet uti opinione tanquam regula. Nempe non utitur opinione, sed vel scientia, vel fide divina, vel intelligentia, qui eligit tutiorem partem præcise, quia tutior est. Necessè igitur est, ut in posteriori conclusione, de usu illicito opinionis, licet efferatur absolute opinio, subintelligatur nihilominus restricta ad infimam ipsius speciem pro eaque sola determinatè supponat, nempe pro opinione improbabili, & plus accedente ad dubitationem propriè talem, quam ad totalem certitudinem.

ART. CCVIII. Confirmatur ex duabus periculis, quas interciit Cajetanus suæ probationis. Quarum altera est: Et quia præsupponitur, quod non eligatur tutior pars, consequens est, ut operatio committatur regulæ ambigua ad casum peccati. Altera vero est: Et si de peccato mortali agitur, constat esse peccatum mortale, facere scienter operationem dubiam, an sit mortale. Ergo nomine opinionis in prædicta secunda concisione intelligitur regulæ ambigua, & dubia. Quæ quidem videtur esse clara nostræ intentionis expressio. Sed pro pleniori claritate attendatur hæc in fine totius probationis restrictio. Et hæc intellige de opinione propriè dicta, ut diximus, quæ est cum formidine alterius partis, & per se loquendo. Ubi nota particulam, ut diximus, non posse referri, nisi ad opinionem, quam dixerat illicitam, & exposuerat distribuendo illam in tres classes, ut retulimus. Nullam nimirum aliam opinionis expositionem, ad quam se referre posset, præciterat. Observavimus autem, quod est manifestum, sub nulla ex illis tribus classibus opinionem, qualis à nobis dicitur probabilis contineri.

ART. CCIX. Consideretur jam altera pars de certitudine morali immediatè contraposta opinionem, an non ea coincidat cum vera apud nos probabilitate, eidemque congruat ad amissum, sive sit de cetero major, sive minor probabilitas. Duplicem distinguit Cajetanus certitudinem moralem, alteram pro viris doctis valentibus per se ipsos discernere, ac librare momenta rationum, & hanc dicit certitudinem per se, alteram pro indoctis ad illud ipsum indonatis, & hanc dicit certitudinem per accidens. De priori certitudine morali per se, dicit sic: Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diversi Doctores contraria sentiunt. Quoniam cum huiusmodi contrarietate fiat, quod una pars sit ratione sufficienti ad

moralis certitudinem sulca: Et jam non est opinio apud capientes rationem illam: sed quia nesciunt matrem, omnia quodammodo locant sub opinionibus. Hic rationem in rebus controversis sufficientem pro una parte ad certitudinem moralem, adoperandum honestè, tamen ea pars non sit tutior opinio est, atque huic contraponitur eadem certitudo ista moralis. Vides tunc rationem eodem modo non necessariò debere esse demonstratam, tum quia si talis esset, non esset controversia, tum maximè, quia alioquin certitudo et rationi subnixæ non diceretur cum addito diminuente morali, nec contraponeretur certitudini mathematicæ, quam minor majori, id est, tanquam absolute infallibili. Hæc, inquam, vides, etiam non vides in contextu ullem comparationem inter majorem, & minorem certitudinem moralem, & inter rationem unius illius partis inducitur majoris probabilitatis, quam inducat fundamentum ratio partis oppositæ, nullumque apparere vel quod apud Cajetanum necessitas in statuendi huiusmodi comparationem, ut electio recedens à tutiori sit honesta, seu non sit peccaminosa. Nil autem obstat, quominus existente, pro una parte controversie ratione ejusmodi sufficienti ad certitudinem moralem, simul ad sit pro parte contraria ratio non minus valens intellectu auctoris partis ejus contrarie, eademque non minus satisfaciens, ac proinde non minus sufficiens ad eandem apud eundem certitudinem moralem. Quin imò in omni controversia moralis agitata inter auctores Catholicos, & pios subinvicem contradicentes adfuit semper pro utraque parte ejusmodi rationes, ac proinde ad sit utraque certitudo moralis, vel vera, vel quoad qualiter operationis perinde valet, exlimata omnibus hinc, & inde diligenter consideratis. Cum igitur Cajetanus nullam rationem habeat majoris, & minoris certitudinis, nec huius distinctionis uspiam meminerit; Consequens planè est, ut in qualibet moralis inter auctores Catholicos, & pios controversia licet sit operari juxta utramlibet partem contradicentem, sive sit magis, sive sit minus tuta, & magis, vel minus certa moraliter. Licetum, inquam, sit auctoribus saltem utriusque partis, necnon ut omnibus, qui contrariis eorum assensum suum bona fide accommodaverint.

ART. CCX. Et quid dicemus de illis multis, (verissimè multis, & quamplurimis, & quoad aliquas saltem vagè controversias omnibus omnino) qui dicuntur nescire discernere inter certitudinem moralem, & mathematicam; propterea quæ omnia quodammodo locant sub opinionibus? Necessè sanè est, ut ad contenti esse debeant certitudine morali per accidens tali, utque operantes conformiter ad illam facti in conscientia non minus, quam operantes conformiter ad certitudinem moralem per se, quoniam illam discernere valent, ut patet ex axiomate illo certum. Nemo tenetur ad impossibile. Agnoscit id, & exprimit discretè Cajetanus in altera parte suæ limitationis circa præsertam obligationem ad rationem. Quæ limitatio sic habet: Dixi hucque per se loquendo. Quia per accidens contingit, nescientes discernere inter notum opinionem, & notum certam rationem moralem, & excusari credentes, absque formidine alterius partis, viris probis, & doctis dicentibus: scilicet, quia potest licite fieri. Non dicit, magis probis, & doctis, aut aliquanto pluribus, sed tantum probis, &

& doctis, quidquid sit de reliquo. Reputat ergo sufficientem ad certitudinem moralem, adeoque ad recedendum tuta conscientia a tutiori, auctoritatem vitorum proborum, & doctorum, siue magis, siue minus talium, siue pauciorum, siue plurium, cum hoc disceptem penitus non habeat. Constat igitur eandem, & auctoritatem respectivè sufficere, & requiri apud Cajetanum ad certitudinem moralem, & per se, & per accidens, quæ apud nos itidem respectivè sufficit ad veram probabilitatem, tum ab intrinsicè, tum ab extrinsecò: Ergo certitudo moralis Cajetani est convertibilis reipsa, & prorsus eadem cum nostra vera probabilitate: atque ita censet, & exponit Scholiastes ejus Gaugricus Hispanus ibidem in editione Duacensi an. 1613, necnon M. Labbat. 3. Theol. disp. 4. dub. 7. §. 3. Ubi paulo post, ut hoc obiter notem, refert, per auctores nostræ sententiæ licitum esse usum opinionis minus tute adversus probabiliorum agnitum, ut talem. Quam tamen positam particulam posuit de suo, nec reperit apud eos auctores, atque impugnata à nobis fuit superius ex professo, ab art. 152. ad art. 162.

ART. CCXI. Clarius de more, ac distinctis, quam Cajetanus, tradit eandem doctrinam Sylvestri, & quatenus ambo isti insignes Doctores fuere Synchoni, & ejusmodi Ordinis, utriuslibet certus potest haberi loco glossæ, seu commentarii respectu alterius quoad significationem vocum. Igitur Sylvester, ver. *Opinio*, præfert imprimis declarationem opinionis ex D. Thom. quam, & nos retulimus, ac expendimus supra, & dicit opinionem esse, cum intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntarie declinans in unam partem magis, quam in aliam, idque cum dubitatione, & formidine alterius partis. Et rursus: *Opinio* verò, ait verbis suis, neque evidentiam, neque certitudinem habet; sed credulitatem fundatam in humana ratione insufficienti ratione, & non concludente necessario, sed probabiliter pro una parte, & non pro alia. Deinde proponit questionem primam: *Vtrum auditores diversorum Magistrorum tenentium diversas opiniones, quarum scilicet altera necessarium est falsa, excusentur, si sequantur opiniones suorum Magistrorum?* Circa quod refert, & amplectitur doctrinam D. Thom. & Antonini, quam superius constitit nobis omnino favere; de D. Thom. art. 162. & de D. Antonino, art. 165. Cumque D. Antonin. & alios graves auctores, re, & verbis ipsi consentientes concitasset, quoad rem ipsam, cum quibusdam aliis, qui videri poterant dissentiri; superaddit demum de suo hæc omnia, ut veram de re proposita sententiam, & prædictorum omnium Doctorum, & suam exponat clarissimè. Et hoc intellige non solum, quando quis facit, quod in se est, ut intelligat veritatem: quia talis etiam in manifestè determinatis excusaretur, cum laborat ignorantia pro tunc invincibili. sed etiam cum quis in affectione ad suum Doctorem judicat probabiliter, ut sibi videtur, esse verum, quod est falsum. Nec obstat, quod in dubiis tutior pars est eligenda de sponsione. Quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem. Nec quod incertum dimittendum sit, & certum tenendum; de Penit. disp. 7. si quis. Quia tenet iste certum sibi moraliter, cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus secundum Philosophum 1. Ethic. Unde si Ioachim tenet contra fidem de Summa Trinit. Damnamus. Et non fuit hereticus, quia talis articulus nondum erat per Ecclesiam damnatus, multò magis excusatur se-

quens opinionem Doctoris non reprobam cum voluntate non adherendi, si vera non appareret. Faciunt hæc usque ad eò manifestè pro nobis, & pro convertibilitate, atque reali identitate moralis, apud insignem istum Moralistam, & consequenter apud Cajetanum, certitudinis cum vera apud nos probabilitate, ut temporis iacturam facturus essem prorsus prodigam, ac inutilem, si Lectori meo molestus amplius esse vellem singulas resolutionis hujus partes cum singulis assertionis nostræ partibus componendo. Faciet id facile prudens Lector, si placeat singula seorsim, & coherentiam omnium ferò, ac sincerè considerare. Faciet verò facilius, si advertat istam ejusdem Sylvestri causalem, ver. *Probabile*. Et secundum Cancellarium, ait, quod sic est probabile, dicitur certum moraliter. Quia certitudo moralis non contingit ex evidentia demonstrationis, sed ex conjecturis probabilibus, grossis, & figuratibus. Quæ retulimus ex Sylvestro; vide etiam, si placet in paulò anteriori Sum. Ang. ver. *Opinio*. Adde, quoad Cajetanum, indicium minimè contemnendum, quatenus totum suum de opinione, deque usu opinionis discursum claudit hac periodo: *Non enim exigit Deus ab homine plusquam conditio hominis habet, quia divina sapientia disponit omnia suaviter*. Qualia tanè auctores nostræ sententiæ soliti sunt pro se passim usurpare, & nos paulò prius spontè usurpabamus; Eadem verò minus congruunt trudentibus ad inferos, quicumque in re gravi deserunt tutiora, ac rigidiora absque majori in contrarium probabilitate, & quin de hoc probabilitatis excessu prævidetur certitudo, ideoque auctores hujusce sententiæ usurpare pro se talia minimè solent.

ART. CCXII. Ex iis itaque omnibus apparet non esse de conceptu prudentiæ humanæ, certitudinem simpliciter, seu infallibilitatem, totalem quoad ullam cognitionem directam objecti eligibilis, ipsiusque electionis; solumque actum ultimò præceptivum ejusmodi certitudine universaliter gaudere, quatenus reflectitur supra cognitionem directam, de honestate objecti, vel omnino certam, vel saltem verè probabilem, aut ut alii loquuntur, moraliter certam; ac demum obligationem vitandi periculum, transgrediendi legem Dei, quod imminet formaliter, ex qualitate præviæ cognitionis directæ, solum vigere, ac urgere sub cognitione, vel dubia propriè, ac strictè, vel leviter fundata, atque improbabili, seu non probabili de honestate eligibilis, & quod electio nò sit peccaminosa, uti quoad singulas partes expositum hucusque est, & videtur sufficienter, efficaciterque confirmatum. Verùm recedere minimè debeo ab isto discursu sub orto ex periculo transgrediendi legem Dei sub directione opinionis probabilis, quin expendam, & mittam in bilancem momentum hujusce periculi in doctrinis, & in operationibus, necnon necessitatem, atque obligationem seriè, ac vigilis præcautionis quoad utraque. Inde enim plurimum, ut spero roboris accedet doctrinæ hucusque, à nobis propugnata; & fiet, ut veluti aspersa, frigida in tepefcat, si non & frigeat, penitusque deponatur ardor ille vehemens nonnullorum ex Adversariis nostris.

Instituitur comparatio periculi inter opiniones strictas, & largas, vulgò tutiores, & minus tutas.

ART. CCXIII. **D**ignum principio est, quod altè insigatur animo, semperque